

ISLAMSKA ZAJEDNICA U BOSNI I HERCEGOVINI

MUFTIJSTVO MOSTARSKO

Mostar

Broj: 02-02-1-387/25

Datum: 23. zu-l-hidždže 1446.

19. juni 2025. godine

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Mostar, broj: 03-10-1-590/25 od 16. maja 2025. godine, pozivajući se na Ustav Islamske zajednice u BiH, član 52., zatim na odredbe Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini i Zakona o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora

muftija mostarski donosi sljedeću

FETVU

o obavezi čuvanja hurmeta – nepovredivosti sakralnih prostora muslimanskih harema i drugih sakralnih lokaliteta na području Muftiluka mostarskog s posebnim osvrtom na Lakišića harem u Mostaru, u skladu sa vjerskim propisima i sa odredbama Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini i Zakona o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora.

OBRAZLOŽENJE

Ustav Islamske zajednice u BiH, član 52., u kojem stoji da muftija *tumači islamske norme i izdaje fetve*, a na osnovu Murasele br. 01/ R-439/14 kojom je reisu-l-ulema muftiji mostarskom prenio dio personalnih ovlasti iz Menšure, u vezi sa potrebama muslimana, koje se iskazuju u vremenu i okolnostima, a polazeći od islamskih jasnih preporuka za čuvanjem hurmeta Allahovih svetinja, džamija, Božijih kuća na zemlji, koje su sadržane u Allahovoj knjizi Kur'anu časnom i u hadisu Allahovog Poslanika, a.s., u riječima:

وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ

“...A ko poštuje Allahove svetinje, uživaće milost Gospodara svoga...” (El-Hadž, 30)

كَسُرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكْسَرِهِ حَيًّا

“Lomljenje kostiju mrtve osobe jednako je lomljenju kostiju žive osobe (strogo zabranjeno)”

(Ebu Davud, 3207, Ibn Madže, 1616, Ahmed, 24739)

U jezičkom smislu pojam *harem* znači „zabranjen, nedopušten, svet, nepovrediv prostor”.¹

Pojam harem u vjersko-pravnoj, kulturnoj i običajnoj tradiciji muslimana označava mezarje gdje su umrli muslimani i muslimanke po vjerskim normama našli svoj konačni ovozemni smiraj. Na temelju predaja od Vjerovjesnika, a.s, dužnost je s posebnim poštovanjem prilaziti

¹ Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski Rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997, str. 288.

sakralnom prostoru harema, a strogo je zabranjeno uznemiravati umrle, jer je nepovredivost muslimana nakon smrti obavezujuća i trajna kao što je bila i za života.

Nadgrobni spomenici, bašluci, nišani, u haremima prvorazredni su historijski izvor za proučavanje života muslimana, te posebno genealogije starosjedilačkih rodova i porodica, a imaju i kulturno-umjetničku vrijednost.

Lakišića harem u Mostaru utemeljen je kao vakuf Ahmed-age Lakišića i nalazio se u širem kompleksu Lakišića džamije, sagrađene 1651. u istoimenoj, najmlađoj mostarskoj mahali, na desnoj obali Neretve, s površinom 19 dunuma. Na Lakišića haremu je 1884. godine Austro-Ugarska izgradila željezničku stanicu s pratećim objektima i preko njega provela trasu željezničke pruge. Bio je sa svih strana ograđen tvrdim i metar i pô visokim zidom i slovio je, poslije Šarića harema, kao najveći harem u Mostaru.²

Prostor Lakišića harema u Mostaru je većim dijelom devastiran gradnjom objekata, bez prethodno provedenih radnji ekshumacija za koje je potrebna saglasnost vjerske zajednice kojoj po sadržaju pripada sakralni prostor.

Posmrtni ostaci tijela ukopanih muslimana Mostara pronađeni tokom radova na lokalitetu Lakišića harema 2017. i 2021. godine potvrdili su da harem i dalje egzistira³, a granice harema su jasno utvrđene⁴.

U namjeri da se na licu mjesta uvjerim u činjenično stanje, posjetom gradskoj mrtvačnici Sutina, 29. aprila 2025. godine, gdje se nalaze posmrtni ostaci ukopanih muslimana u Lakišića haremu, a koji su pronađeni prilikom radova na izgradnji gradskih kolektora na tom lokalitetu, lično sam se uvjerio da su kosti umrlih izlomljene što je prema propisima naše vjere strogo zabranjeno. Posjetom lokalitetu Lakišića harema 30. aprila 2025. godine u centru Mostara utvrdio sam da gradsko preduzeće MO Parking preostalu slobodnu površinu sakralnog prostora Lakišića harema koristi kao javni parking prostor, zloupotrebljava muslimanski sakralni prostor koji se na taj način skrnavi, što je i vjerski i civilizacijski nedopustivo.

Istog dana sam također utvrdio da je veliki dio sakralnog muslimanskog lokaliteta Lakišića harema uzurpiran i da se na njemu uzdiže građevina Hrvatskog narodnog kazališta. Obaveza je svim muslimanima, pogotovo onim na odgovornim društveno-političkim i vjerskim funkcijama da ulože sve napore da se ishodi pravedno rješenje za vakuf, da se uđe u posjed

² Arhiv HNK/Ž, Fond Vakufskog povjerenstva u Mostaru, kutija br. 32, 1898, akti br. 218/1897 i 340/1898.

³ *Lakišića harem u centru Mostara: trajanje i otimanje*, priredili Salem Dedović, Ilham Puce, Hasan Eminović, Muftijstvo mostarsko i Medžlis Islamske zajednice Mostar, Mostar, 2023, str. 329, 331, 340, 341, 382, 383.

⁴ Isto, 73, 74.

onoga što je oteto ili da se do *isteka zemaljskog vremena* nikada ne odustane od traženja pravične nadoknade i obeštećenja.

Lokalitet Lakišića harema ima svoj hurmet kao i drugi muslimanski sakralni prostori, pa tako svakom muslimanu i muslimanki preporučujemo da ga posjećuju i uče dove za ukopanu braću i sestre u vjeri, sve dok Islamska zajednica ne realizuje ekshumaciju i dostojan ukop, a potom i transformaciju vakufske imovine s namjerom izgradnje Interkulturnog centra „Mevlana“ u skladu sa propisima Islamske zajednice prema usvojenom Zaključku Skupštine Medžlisa Islamske zajednice Mostar, a uz saglasnost Vijeća muftija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Imajući u vidu nepovredivost harema i njihov karakter vakufskog trajnog dobra koje služi kompletnoj zajednici muslimana pravo raspolaganja, postupanja i odlučivanja o haremima u skladu sa islamskim pravnim propisima ima isključivo Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini. U svrhu zaštite sakralnosti Lakišića harema, organi Islamske zajednice će, u skladu sa odredbama Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini i Zakona o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora odlučivati o načinu korištenja i upravljanja sakralnim prostorom „Lakišića harem“.

Zakonom o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini („Sl. glasnik BiH“, broj 5/04), propisano je:

1. Član 2 (3) „Crkve i vjerske zajednice su zajednice, ustanove i organizacije vjernika, osnovane u skladu s vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksom, kojima je priznata pravna sposobnost i koje su upisane u Registar crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini.“ Ova zakonska odredba daje potpunu autonomiju u postupku osnivanja i organizacije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, koja se uređuje po vlastitim propisima i naučavanjem, tradicijom i praksom. Zakonom se daje ovlaštenje u postupku tumačenja vjere, što je ujedno utvrđena obaveza javne vlasti da takva tumačenja prihvata, ukoliko nisu u suprotnosti sa drugim propisima. Tumačenje vjere ne podrazumijeva samo obredni dio, što je uglavnom u dosadašnjoj praksi poimano da su vjerske zajednice u svom djelovanju izvan javnih ovlaštenja, odnosno da se tumačenje naučavanja i tradicije, odnosi na cjelokupno djelovanje vjerske zajednice u okviru same zajednice. Nemoguće je provesti ostvarenje slobode vjere, ako se ograničavaju djelatnosti koje su dozvoljene zakonom ili su kao specifične pojave definisane zakonom ili podzakonskim aktima, kao što je Zakon o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora. Na ovaj način su data javna ovlaštenja u tumačenju vjere „u skladu s vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksom“. Ova fetva je obavezujuća u pravnoj komunikaciji u dijelu tumačenja „vlastitog naučavanja“, pa svako

neprihvatanje sadržaja fetve kao pravnog stajališta u vremenu i uslovima u kojima je nastala, povlači čin sprečavanja prava na slobodu vjeroispovijesti. Česta pojava je upravljanje sakralnim prostorima (muslimanskim mezarjima) od strane lokalnih zajednica koje su upisane u evidencijama vlasnika i posjednika, čime se uspostavila praksa osporavanja prava vjerskoj zajednici na upravljanje sakralnim prostorima, smatrajući da su izvršeni upisi prioriterniji u odnosu na sam sadržaj nekretnine koja je u naravi sakralni prostor, a koji se ne može koristiti mimo saglasnosti o načinima korištenja koji nisu u suprotnosti sa „vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksom.“ Sakralni objekti i sakralni prostori su definisani Zakonom o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora. Naložene su obaveze javnoj vlasti da poduzme konkretne radnje na izradi prostorno-planske dokumentacije u cilju postizanja prostorne zaštite. Naloženo je da u neposrednoj blizini sakralnih objekata i sakralnih prostora „ne može se planirati izgradnja, niti se mogu graditi objekti koji svojom namjenom ili morfološkim osobenostima degradiraju objekte i prostore“.⁵

2. Član 5. (1), „Zabranjena je svaka diskriminacija koja je zasnovana na vjeri ili uvjerenju a koja je definirana u članu 2.1. 2. Zabranjena su također sljedeća djela: b. napadi i oštećenja vjerskih objekata ili druge imovine crkava i vjerskih zajednica;“ Navedena odredba je u potpunosti usklađena sa osnovnim postulatima islamske tradicije uspostavljene na dva osnovna izvora; Časni Kur'an kao Božija poruka i Sunnet Božijeg poslanika s.a.v.s. kao koncept primjene Božije Objave. Diskriminacija je kao pojava eliminisana Medinskom poveljom koja uspostavlja jednakost ljudske zajednice u pravima i obavezama. Kao primjer je princip broj 7. „Zaštita svih koji žele u miru i ispomaganju živjeti sa muslimanima, i sprečavanje nasilja i nepravde prema njima.“ Princip 8. „Nemuslimani imaju pravo na vjeru i imetak, ne prisiljavaju se da prihvate islam, niti im se oduzima njihova imovina.“⁶ Osnovne postulate Medinske povelje nalazimo u naprijed citiranoj zakonskoj odredbi koja je obavezujuća za sve organe vlasti i pojedince. Stoga zaključujem da je ova odredba izvor prava za donošenje fetve u vremenu. Način definisanja zagarantovanih prava je uslovljen prilikama u vremenu u kojem se uređuju postulati na kojima opstoji ljudska zajednica. Zaključujem da su citirane odredbe Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini izvor prava za donošenje ove fetve (pravnog stajališta).

3. Član 7. „Sloboda vjere ili uvjerenja uključuje pravo svake osobe, odnosno crkve i vjerske zajednice, da može očitovati svoju vjeru ili uvjerenje, bilo pojedinačno ili u zajednici s

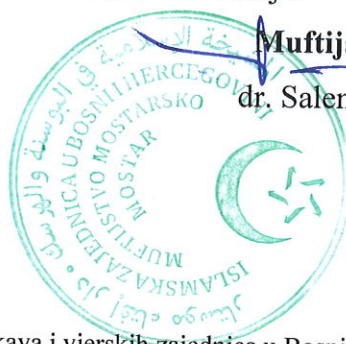
⁵ Član 15. Zakona o posebnoj zaštiti sakralnih objekata i sakralnih prostora.

⁶ Dr. Mustafa Siba'i, *Poslanikov životni put pouke i poruke*, prevod: Ahmet Alibašić, str. 34.

drugima, javno ili privatno, uključujući, između ostalih, pravo: 1. Svakodnevno u javnosti iznositi i zastupati načela svoje vjere ili uvjerenja i prema njima se ravhati s tim da ne ugrožava slobodu drugih; 4. Ustanovljavati, održavati i upravljati vjerskim ustanovama, uključujući ustanove osnovane radi ispunjenja humanitarnih i obrazovnih ciljeva u skladu sa zakonom. Sloboda vjere, prema socijalističkom poimanju uređenja i života vjerskih zajednica, se manifestuje uglavnom u obrednom dijelu. U našim uslovima, zakonske mogućnosti su mnogo veće od uobičajenog ispoljavanja religijskog uvjerenja. Javna ovlaštenja koja se odnose na osnivanje vjerskih ustanova radi ostvarenja obrazovnih ciljeva, u direktnoj su vezi sa odlukom Islamske zajednice da se u Mostaru osnuje Interkulturni centar Mevlana. Navedena odluka je utemeljena na pozitivnim zakonskim odredbama kojima se uređuju pitanja korištenja zemljišta sa sakralnim svojstvom koje je vremenom dobilo značaj sakralnog prostora koji se može koristiti isključivo za potrebe vjerske zajednice u čijoj je nadležnosti upravljanje sakralnošću kao višim svojstvom koje ima neka nekretнина, koja nije javno dobro u najširem smislu, ali jeste javno dobro koje se može koristiti samo za potrebe muslimana, a prema značaju i obilježju sakralne zone. Navedeno je i u vezi sa članom 10.(3) „Osnivati kulturne, karitativne, zdravstvene i vaspitno-obrazovne ustanove različitog smjera, vrste i stepena, u pravima izjednačene sa ustanovama čiji su osnivači država ili drugi ovlašteni osnivači, i vršiti u njima odgovarajuću djelatnost, te navedenim ustanovama samostalno i neposredno upravljati u skladu sa zakonom“.

Član 11. (1) „Crkve i vjerske zajednice upravljaju sobom na svom unutrašnjem planu u skladu s vlastitim aktima i naučavanjem, što neće imati nikakvih građansko-pravnih učinaka i što se neće prinudno provoditi od strane javne vlasti niti može biti primjenjivano na one koji nisu članovi.“⁷ Navedena odredba je zagarantovala slobodu Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini, da je potpuno autonomna u tumačenju vlastitih pravila religijske zajednice, te je zagarantovano da se javna vlast neće nametati sa svojim tumačenjima. Ovo istovremeno ukazuje da je javna vlast u obavezi da prihvati tumačenje iz ove fetve kao obvezujuće za sve one koji namjeravaju donosti odluke o upotrebi muslimanskih mezarja.

Muftija mostarski
dr. Salem-ef. Dedović

⁷ Odredbe Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini („Sl. glasnik BiH“, broj 5/04)